

Centrala rättigheter för personer med funktionshinder: en introduktion

I artiklarna 21 och 26 i kapitlet om jämlikhet i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna fastslås att det är förbjudet att diskriminera någon på grund av funktionshinder, och att funktionshindrade personers rätt till integration ska respekteras.

Polysammanhang

Ungefär 80 miljoner människor bosatta inom den Europeiska Unionen (EU) har funktionsnedsättningar. Många av dem ställs inför olika hinder i sin vardag.

För första gången i historien har EU dessutom tillträtt en FN-konvention om mänskliga rättigheter, nämligen FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Alla EU:s medlemsstater har undertecknat konventionen och i juli 2011 hade två tredjedelar även ratificerat.

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) stödjer EU:s insatser för att främja jämlikhet för personer med funktionshinder och skydda deras rättigheter. FRA granskar lagar och politik och klarlägger hur personer med funktionshinder upplever sin vardag. Resultatet av FRA:s forskning publiceras i rapporter som redovisar hur väl EU-medlemsstaterna följer FN-konventionen och EU-lagstiftning.

Personer med funktionshinder: en självklar del av samhället

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning betonar vikten av *inkludering*, vilket betyder att regeringar måste ta hänsyn till behoven hos personer med funktionshinder i all politik, alla program och alla åtgärder. Exempelvis ska politiker som utformar en ny utbildningspolitik enligt konventionen ta hänsyn till hur den kan påverka unga människor med funktionshinder och se till att hänsyn tas till deras behov. Politiker ska givetvis inte bara tillämpa detta tänkande på nya lagar utan också se till att befintliga lagar blir inkluderande och tillgodoser behoven hos personer med funktionshinder.

Vad innebär dessa rättigheter?

FN-konventionen anger vad regeringar måste göra för att skydda och främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Konventionen skapar inga särskilda rättigheter utan ämnar tillse att alla mänskliga rättigheter garanteras för personer med funktionshinder på samma sätt som för alla andra. Vissa av de rättigheter som garanteras av konventionen beskrivs nedan.

Få slut på diskrimineringen

Enligt konventionen ska regeringar införa lagar som främjar jämlikhet och förbjuder alla typer av diskriminering, direkt och indirekt, av personer med funktionshinder. Ingen får diskriminera: varken staten, företaget eller enskilda personer.

Diskriminering är inte alltid direkt, det kan t.ex. vara att öppet vägra anställa någon på grund av personens funktionshinder. Den kan också vara indirekt, t.ex. om en byggnad inte är rullstolsanpassad eller ett beslut fattas åt någon funktionshindrad utan att personen själv rådfrågas. För att förhindra indirekt diskriminering måste lagarna garantera "rimlig anpassning" till behoven hos personer med funktionshinder. En arbetsgivare måste t.ex. ta hänsyn till anställda med nedsatt syn genom att förse dem med tangentbord med punktskrift eller anpassade datorskärmar så att de kan utföra sitt arbete.

Det är viktigt att lagstiftning mot diskriminering verkligen tillämpas och att personer med funktionshinder och deras intresseorganisationer har lätt att få tillgång till mekanismer för att söka upprättelse.

Säkerställande av lika rättigheter i lag

FN-konventionen betonar också att personer med funktionshinder ska ha samma lagstadgade rättigheter som alla andra.

Tidigare var det ofta *förmyndare* som fattade beslut åt personer med funktionshinder. FN-konventionen ändrar detta och gör det möjligt för personer med funktionshinder att ta sina egna beslut och ta kontroll över sitt liv. En person med psykiska problem har t.ex. själv rätt att sköta sin ekonomi eller ingå bindande avtal och måste inte överlåta ansvaret till en förmyndare, eller om de så önskar, få stöd i beslutsfattandet. I många länder kommer detta att kräva att gällande lagstiftning ändras.

Rätt till rättslig prövning

Det kan ofta vara svårt att få effektiv tillgång till rättslig prövning, i synnerhet för personer med funktionshinder. De kan ha svårt att få fysisk åtkomst till vissa platser, problem med att kommunicera eller problem med människors attityder eftersom vissa inte godtar att personer med funktionshinder kan vara trovärdiga vittnen och inte anser att man behöver ta hänsyn till deras synpunkter.

FN-konventionen kräver att personer med funktionsnedsättning ska ha effektiv tillgång till rättslig prövning genom att alla hinder avlägsnas som kan förhindra att de tar del i rättsliga förfaranden som kändande, svarande, vittne, jurymedlem eller nämndeman.

Skapa humana institutioner

Personer med funktionshinder är särskilt utsatta för brott mot grundläggande mänskliga rättigheterna när de bor på institutioner avsedda för längre tids boende.

FN-konventionen förpliktigar regeringar hitta sätt att ge personer med funktionsnedsättning effektivt skydd mot utnyttjande, övergrepp, förnedrande behandling, våld och tortyr. Det kan t.ex. vara att förbjuda medicinska eller vetenskapliga försök utan fritt och informerat samtycke, särskilt när det gäller påtvingade medicinska åtgärder för att hantera en funktionsnedsättning, men också tvångsabort eller tvångssterilisering. FN-konventionen vädjar till regeringar att stoppa missförhållanden som uppstår genom vanvård, övergivenhet, frihetsberövande, att bli gömd undan från samhället eller läkemedelstvång för kontroll av beteenden.

Leva ett självständigt liv

Vi sätter alla värde på vår frihet men tar det lätt för givet. För personer med funktionshinder är detta ofta en lyx.

FN-konventionen försöker förhindra att personer med funktionsnedsättning tvingas till särskilt boende på grund av sitt funktionshinder. Därför stärker konventionen rättigheterna för personer med funktionshinder att leva självständigt och delta fullt ut i alla aspekter av livet. Det innebär att personer med funktionshinder precis som alla andra ska ha rätt att ha en egen bostad och likvärdig åtkomst till allt från transport till information och kommunikation som till offentliga inrättningar och tjänster.

Politiskt engagemang

Att kunna delta i det politiska livet är en grundläggande rättighet för varje EU-medborgare. Det är grunden för demokrati.

Enligt FN-konventionen är alla länder skyldiga att tillse att personer med funktionshinder kan utnyttja sin rätt att delta i politiken. Därför måste personer med funktionshinder inte bara tillåtas utan också ha praktisk möjlighet och uppmuntras till att rösta och ta del av det politiska livet och även inneha folkvalda poster på alla nivåer. Detta kan uppnås t.ex. genom att förfaranden, inrättningar och material i samband med röstning görs tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Mer information:

FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning: www.un.org/disabilities/

FRA:s arbete om funktionsnedsättning: fra.europa.eu/fraWebsite/disability/disability_en.htm

E-post: disability@fra.europa.eu